

ДЕТЕРМІНАНТИ МІЖНАРОДНОГО ВПЛИВУ КАТАРУ ТА ОАЕ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Середа О. О.

ВСТУП

Однією з ключових тенденцій сучасних міжнародних відносин є зростання взаємозалежності держав у питаннях стратегічної безпеки, зокрема військової, продовольчої, енергетичної та ресурсної. Для держав Аравійського півострова, зокрема Катару та Об'єднаних Арабських Еміратів (ОАЕ), згадана тенденція є одним із визначальних параметрів зовнішньої політики, тому проєкція міжнародного впливу є одним із інструментів забезпечення їхніх національних інтересів. Системна протидія Катару та ОАЕ безпековим, інформаційним, продовольчим та іншим загрозам завдяки значному економічному потенціалу, конвертованому в зовнішньополітичні переваги через інструменти публічної, посередницької та гуманітарної дипломатії, ілюструє те, як держави з географічними, демографічними та іншими структурними обмеженнями зміцнюють свій вплив на перебіг міжнародних процесів.

Актуальність дослідження зумовлена й багатомірною співпрацею України з Катаром та ОАЕ. Катар сприяє поверненню в Україну й реабілітації дітей, незаконно депортованих РФ, та бере участь у Конференціях з відновлення України, демонструючи зацікавленість у повоєнній відбудові. ОАЕ відіграють вагомий роль у посередництві з питань обміну військовополоненими. Обидві держави надають Україні гуманітарну, матеріально-технічну та інші види допомоги, а їхній інтерес до українського досвіду протидії ракетним і безпілотним загрозам створює передумови для розвитку нових напрямів оборонної співпраці. Важливим є й досвід Катару та ОАЕ у сфері інформаційної безпеки та міграційної політики в умовах демографічної диспропорції. Спільні загрози та інтереси створюють перспективи поглиблення двосторонніх відносин України з Катаром та ОАЕ, що зокрема актуалізує потребу в розширенні науково-аналітичної бази для подальшого ухвалення ефективних зовнішньополітичних рішень.

З огляду на наведене, дослідницьке питання статті полягає у з'ясуванні того, які історико-політичні, економічні та зовнішньополітичні чинники зумовили набуття Катаром і ОАЕ високого рівня міжнародного впливу на початку ХХІ ст. Для відповіді на зазначене питання в статті схарактеризовано історичні передумови державотворчих процесів у Катарі та ОАЕ; окреслено ключові риси їхньої політичної та

економічної модернізації після 1971 р.; визначено складові зовнішньополітичних стратегій, що сприяли посиленню їхнього міжнародного впливу.

1. Параметри впливу Катару та ОАЕ в системі міжнародних відносин

Активна участь Катару та ОАЕ у міжнародних процесах у першій чверті XXI ст. є результатом цілеспрямованої політики правлячих еліт і послідовної реалізації державних стратегій, що посилили міжнародну суб'єктність арабських монархій та забезпечили їм високі позиції у міжнародних економічних та репутаційних рейтингах. Економічна стійкість обох держав є базовим чинником для розуміння природи їхнього міжнародного впливу. Станом на 2025 р. Катар посідав 57-е місце серед 193 країн світу за обсягом номінального ВВП із показником 221,2 млрд дол. США, тоді як ОАЕ – 31-е місце з показником 571,6 млрд дол. США; зростання реального ВВП того ж року становило відповідно 2,8% і 5,8%¹. Ці показники підкріплюються рейтинговими оцінками конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості: у Світовому рейтингу конкурентоспроможності 2025 р. Катар посів 9-е місце серед 69 країн-учасниць, а ОАЕ – 5-е²; в Індексі економічної свободи 2025 р. – відповідно 31-е та 23-е місця серед 176 країн світу³.

Показово, що економічний потенціал обох держав значною мірою матеріалізований у великих портфелях суверенних інвестиційних фондів. У 2025 р. Катарський інвестиційний фонд управляв активами обсягом 580 млрд дол. США, що відповідало 9-му місцю у світі, тоді як суверенні фонди ОАЕ сукупно акумулювали активи на суму 2,7 трлн дол. США, забезпечуючи державі 4-е місце у світовому вимірі⁴. Станом на 2024 р. накопичений обсяг вхідних прямих іноземних інвестицій в економіку ОАЕ становив 270,6 млрд дол. США, тоді як відповідний показник для Катару сягав 27,6 млрд дол. США. Такі показники

¹ Worldometer GDP by Country. *Worldometer* : веб-сайт. URL: <https://www.worldometers.info/gdp/gdp-by-country/?metric=nominal®ion=worldwide&source=imf&year=2025> (дата звернення: 11.06.2026).

² World Competitiveness Ranking. *IMD World Competitiveness Center* : веб-сайт. URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/> (дата звернення: 08.06.2026).

³ Index of Economic Freedom. *The Heritage Foundation* : веб-сайт. URL: <https://economicfreedom.heritage.org> (дата звернення: 15.06.2026).

⁴ Top 100 Largest Sovereign Wealth Fund Rankings by Total Assets. *Sovereign Wealth Fund Institute* : веб-сайт. URL: <https://www.swfinstitute.org/fund-rankings/sovereign-wealth-fund> (дата звернення: 11.06.2026).

засвідчують не лише інвестиційну привабливість обох держав, а й їхню активну залученість до системи міжнародної фінансово-економічної взаємодії⁵.

Стабільно зростаючі економіки Катару та ОАЕ стали підґрунтям для їхнього перетворення на вузлові центри енергетичної, дипломатичної, фінансової, логістичної, комунікаційної та інформаційної взаємодії в субрегіоні Затоки – т. зв. «nexus states». Закономірним наслідком означених стратегій Катару та ОАЕ стало зміцнення міжнародної репутації обох держав як нематеріального активу їхнього економічного зростання: у 2025 р. у Світовому рейтингу м'якої сили Катар посів 22-е місце, а ОАЕ – 10-е⁶.

Ключовими компонентами м'якої сили Катару є спорт, освіта та наука, культура, ЗМІ, міжнародна гуманітарна діяльність і посередництво в урегулюванні конфліктів. Інструментально ці компоненти реалізуються через систему публічної дипломатії, що також має і внутрішній вимір: на території держави проводяться щорічні роки культури у співпраці з міжнародними партнерами Катару, масштабні міжнародні заходи (форуми, виставки, саміти, конференції), міжнародні спортивні змагання – зокрема Чемпіонат світу з футболу 2022 р. – а також освітні проєкти, що передбачають міжнародні стипендії, премії, гранти та діяльність філій іноземних університетів. Зовнішній вимір м'якої сили Катару реалізується через медійний вплив (медіахолдинг «Аль-Джазіра»), національний брендинг (зокрема «Катарські авіалінії») та т. зв. «дипломатію чекової книжки» – конвертацію фінансових ресурсів у політичні преференції через інструменти міжнародної гуманітарної допомоги й дипломатичного посередництва.

Компоненти м'якої сили ОАЕ є структурно подібними до катарських, однак вирізняються більшим масштабом і вищою інституційною диверсифікацією ініціатив, що безпосередньо зумовлено більшим фінансовим потенціалом держави. Зокрема, більш розгалуженим порівняно з Катаром є виставковий сектор ОАЕ – одним із ключових проєктів у цьому вимірі стала Всесвітня виставка Ехро 2020 у Дубаї – та туристична галузь, яка поряд із генерацією економічного ефекту перетворює іноземну аудиторію на реципієнтів культурної дипломатії через розвинену мережу музеїв, архітектурних пам'яток, об'єктів

⁵ World Investment Report 2025: International investment in the digital economy. *UN Trade and Development*. URL: https://unctad.org/system/files/non-official-document/wir_fs_qa_en.pdf (дата звернення: 17.06.2026).

⁶ Global Soft Power Index. *Brand finance*. 2025. P. 19–25. URL: <https://static.brandirectory.com/reports/brand-finance-soft-power-index-2025-digital.pdf> (дата звернення: 15.06.2026).

історичної спадщини та культурних інституцій. Водночас ОАЕ утвердилися як регіональний дипломатичний та інвестиційний центр, акумулювавши на своїй території штаб-квартири й представництва значної кількості міжнародних організацій і транснаціональних корпорацій, а також сформувавши один із провідних у регіоні ринків нерухомості. Окрему стратегічну лінію становить позиціонування ОАЕ як регіонального лідера технологічної трансформації – через реалізацію марсіанської місії та інституціоналізацію штучного інтелекту (ШІ) як пріоритету державної політики, відображеного в діяльності профільного міністерства ШІ ОАЕ. У сукупності перелічені напрями формують інфраструктурну, технологічну й репутаційну основу міжнародного впливу ОАЕ.

Наведені параметри корелюють із теоретичним висновком М. Камрави, який, посилаючись на Дж. Ная, зазначає, що в сучасній системі міжнародних відносин стратегічні комунікації, рівень організаційної спроможності та здатність маніпулювати взаємозалежністю є критично важливими детермінантами впливовості держав, яку недоцільно ототожнювати винятково з військовою силою⁷. Реальний вплив ОАЕ та Катару на міжнародній арені суттєво перевищує як їхні географічні масштаби, так і традиційно вимірювану військову спроможність – і саме це робить зазначені держави показовими аналітичними прикладами для унаочнення положень згаданих дослідників.

Для пояснення феномену ролі Катару та ОАЕ на світовій арені продуктивним є підхід Д. Аджемоглу та Дж. Робінсона, які доводять, що стійкий розвиток держав визначається не стільки географією, культурою чи релігією, скільки якістю інститутів, що регулюють економічні стимули та розподіл політичної влади. Занепад держав дослідники пов'язують насамперед з екстрактивними економічними інститутами, які спрямовані на вилучення ресурсів на користь панівної еліти, не забезпечують захисту прав приватної власності, формують волонтаристські умови конкуренції та створюють штучні бар'єри для входу на ринок; з відсутністю у населення стимулів до заощадження, інвестування, здобуття освіти й упровадження інновацій; із блокуванням технологічного та економічного прогресу владними колами, зацікавленими у збереженні монополії; а також із недостатнім рівнем політичної централізації, правопорядку й безпеки⁸. Як засвідчує

⁷ Kamrava M. Qatari Foreign Policy and the Exercise of Subtle Power. *International Studies Journal*. 2017. Vol. 14, № 2. P. 106. URL: https://www.isjq.ir/article_89904_d41d8cd98f00b204e9800998ecf8427e.pdf.

⁸ Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають? Походження влади, багатства і бідності / пер. з англ. О. Дем'янчука. Київ : Наш формат, 2019. 472 с.

подальший аналіз, економічні інститути Катару та ОАЕ не є екстрактивними, хоча ці держави не можуть бути віднесені до класичних прикладів держав з інклюзивними політичними й економічними інститутами. Досвід Катару та ОАЕ демонструє специфічну модель інституційного розвитку, що ґрунтується на поєднанні централізованого управління з політикою заохочення відкритого економічного середовища. Така модель дала змогу обом державам упродовж кількох десятиліть після здобуття незалежності перейти від периферійного становища в регіональній політиці до ролі помітних і впливових акторів міжнародних відносин, що є одним із найвагоміших результатів їхніх трансформацій наприкінці XX – на початку XXI ст.

2. Історичний контекст становлення державності Катару та ОАЕ

На момент Версальського врегулювання наслідків Першої світової війни, яке Г. Кіссінджер схаактеризував радше як перемир'я між двома світовими війнами, ніж як систему «світового ладу»⁹, Британська імперія вже понад століття зберігала сталу присутність в арабському світі. Особливе значення для Лондона мав субрегіон Затоки, який із початку XIX ст. розглядався як важлива ланка маршруту до британських індійських володінь. У цьому контексті гарантування безпеки морського судноплавства набуло для Британії не лише торговельного, а й стратегічного значення, оскільки напади племен Аравійського півострова на комерційні судна створювали прямі ризики для імперських інтересів.

Дві британські військово-морські експедиції стали інструментом примусового врегулювання безпекової ситуації у водах Затоки. Їхнім першим важливим політико-правовим наслідком стало укладення Загального морського договору 1820 р., тоді як Договір про вічне морське перемир'я 1853 р. закріпив довгострокові засади британського контролю над морською безпекою субрегіону. Умови цих домовленостей створювали для місцевих правителів і британської сторони практичну зацікавленість у підтриманні стабільності морської торгівлі, що виявилось не лише в домовленостях місцевих правителів із Британією, а й у поступовій нормалізації відносин між самими аравійськими правителями. Унаслідок окреслених процесів так зване «Піратське узбережжя» поступово трансформувалося в «Узбережжя перемир'я»¹⁰.

⁹ Кіссінджер Г. Дипломатія / пер. з англ. М. Гоцацюка, В. Горбатська. Київ : КМ-БУКС, 2023. С. 785.

¹⁰ Rogan E. L. The Arabs: A History. London: Penguin Books, 2012. P. 217–264.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. британська присутність у Затоці набула більш виразних рис протекторатної системи. Нова серія угод Британії із місцевими правителями обмежила їхню зовнішньополітичну та територіальну автономію, зарегулювавши питання міжнародних контактів арабських племен півострова і розпорядження підконтрольними територіями. Для Лондона таке посилення впливу було механізмом захисту стратегічно важливої ділянки торговельного маршруту від претензій Османської імперії та європейських держав.

Водночас на початку XX ст. стратегічна цінність субрегіону Затоки для Британської імперії суттєво зросла внаслідок переходу Королівського флоту з вугілля на нафту. Військово-морська модернізація імперії перетворила контроль над вуглеводневими ресурсами на один із ключових стратегічних інтересів Британії в субрегіоні. Саме цим зумовлювалося укладення нової серії домовленостей з аравійськими правителями, які забезпечували британським компаніям пріоритетне або виключне право на розвідку нафтових родовищ. Отже, британська політика в Затоці поступово еволюціонувала від забезпечення морської безпеки до комплексного контролю над зовнішньополітичними, територіальними та ресурсними параметрами розвитку місцевих політичних утворень.

Історично територію сучасного Катару населяли кочові та осілі племінні спільноти, господарська діяльність яких була пов'язана з рибальством, торгівлею та видобутком перлів. Соціальна організація цих спільнот ґрунтувалася передусім на племінній лояльності, тоді як модерна національна ідентичність ще не була сформованою. Через низку причин, однією з яких був брак консолідованої влади, Катар не міг політично дистанціюватися від бахрейнського впливу до XIX ст. Витоки політичної консолідації катарців пов'язані з подіями 1893 р., коли об'єднані племена під проводом представника династії Аль Тані завдали поразки османським військам. Британський протекторат над Катаром, оформлений договором 1916 р. і чинний до 1971 р., створив умови для поступового окреслення кордонів Катару, посилення політичного контролю з боку Лондона та водночас захисту легітимності влади династії Аль Тані. З. Парвез характеризує британську імперську стратегію щодо протекторату над Катаром як «непрямо-прямий контроль», оскільки проаналізовані дослідницею матеріали згаданої епохи свідчать не лише про владу над зовнішніми зносинами Катару, але й про втручання у його внутрішні справи – фінансову, адміністративну політику, трудове законодавство та правову систему загалом. Такий вплив здійснювався політичними агентами та резидентами, які коригували ухвалення рішень місцевими правителями

через систему рекомендацій, посередництва, контролю інформаційних потоків і втручання у врегулювання внутрішніх конфліктів. Дослідниця формулює термін «протекторатний колоніалізм» (protectorate colonialism) для опису специфіки британського колоніалізму в країнах Затоки, який характеризувався стратегічним використанням статусу протекторату для здійснення контролю, впливу на розподіл влади та експлуатації ресурсів регіону¹¹.

У 1971 р. завершився процес виходу британських протекторатів у Затоці з-під контролю Лондона. Здобуття незалежності Катаром і створення Об'єднаних Арабських Еміратів позначили завершення приблизно 150-річного періоду британської присутності в цьому субрегіоні. Водночас ініціатива деколонізації походила насамперед від самої Британії, яку до цього кроку спонукали складне економічне становище та високі витрати на утримання військових баз у Затоці.

Для місцевих правителів британський відхід створював не лише можливості для формального суверенітету, а й суттєві безпекові ризики. Занепокоєні експансіоністськими намірами Королівства Саудівська Аравія (КСА) та Ірану, вони спочатку з пересторогою сприймали намір Лондона відмовитися від зобов'язань щодо захисту їхніх режимів. Однак британським дипломатам вдалося мінімізувати політичні витрати виходу імперії з субрегіону. Одним із найчутливіших наслідків цього процесу стала окупація Іраном островів Великий Томб, Малий Томб і Абу-Муса.

Таким чином, британський відхід із Затоки похитнув регіональну систему безпеки, залишивши після себе вакуум у безпековій та економічній сферах, який у 1970-х рр. почали заповнювати інші зовнішні актори, зокрема США, Франція та Японія. Субрегіон почав трансформуватися з простору ексклюзивного британського протекторатного контролю на арену конкурентної присутності нових геополітичних гравців¹².

3. Політична та економічна модернізація Катару і ОАЕ після 1971 р.

Аналіз політико-економічного розвитку Катару та ОАЕ після 1971 р. потребує аналітичного інструментарію, здатного охопити одночасно два виміри: логіку внутрішньої консолідації влади та

¹¹ Parvez Z. Nation-Building in the Post-Colonial Qatari State: The Politics and History of Nationalism. *Review of Middle East Studies*. 2023. Vol. 57, № 2. P. 218–219. DOI: <https://doi.org/10.1017/rms.2024.32>.

¹² Smith S. C. An Empire of Influence? British Relations with the United Arab Emirates in the 1970s. *The Journal of Imperial and Commonwealth History*. 2024. Vol. 52, № 4-5. P. 676–677. DOI: <https://doi.org/10.1080/03086534.2024.2345466>.

механізми зовнішньої проєкції державних інтересів. З огляду на обставини формування державності Катару та ОАЕ в системі міжнародних відносин їхній розвиток доцільно розглянути в межах концепції «пізнього рантьєризму» в інтерпретації М. Грея. Базовим принципом концепції є розуміння відносин між владою та суспільством в ОАЕ і Катарі як соціального контракту, за якого легітимність влади забезпечується високими стандартами життя та соціальними гарантіями. Така модель підвищує адаптивність монархій Затоки до демографічних, геоekonomічних і геополітичних викликів сьогодення.

М. Грей характеризує три фази відносин між владою і суспільством, характерні для держав рантьє другої половини ХХ ст. Під час першої фази (1950–1980 рр.) прибутки від продажу вуглеводнів пріоритетно розподіляються серед громадян шляхом забезпечення високого рівня соціальних видатків та мінімального або повністю відсутнього оподаткування; держава є автономною від суспільства в контексті ухвалення рішень щодо спрямування решти доходів і стратегічно недалекоглядною в контексті планування подальшого економічного розвитку. У наступних фазах розвитку (з 1980 р.) недемократична держава рантьє стає більш адаптивною та відкритою до діалогу з суспільством, а також інтегрованою в глобальний політико-економічний простір. Розвиток держави супроводжується такими процесами, як досягнення зрілості державними інститутами, формування досвіду мінімізації наслідків ресурсної вразливості та поява суспільного запиту на впровадження реформ¹³.

На сучасному етапі, під впливом глобалізації, внутрішніх соціально-демографічних та економічних змін держави рантьє відмовляються від пасивного розподілу рентних доходів на користь планування довгострокового розвитку. У такій конфігурації правлячі еліти уникають повної демократизації процесів державного управління як потенційного джерела дестабілізації, однак поступово впроваджують обмежені механізми участі суспільства в політичних процесах, диверсифікують джерела державних доходів, підтримують квазіприватні бізнес-структури та створюють суверенні фонди як інструменти конвертації рентних доходів у міжнародний вплив.

Вуглеводневі доходи стали структурною передумовою внутрішньої стійкості Катару та ОАЕ завдяки інституційній модернізації, керованій диверсифікації економіки та стратегічному інвестуванню в іноземні активи через суверенні фонди. Своєю чергою, ефективна внутрішня

¹³ Gray M. A Theory of Late Rentierism in the Arab States of the Gulf. *Centre for International and Regional Studies Occasional Paper*. 2011. № 7. P. 24–37. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2825905>.

політика сприяла посиленню міжнародної суб'єктності обох держав. При цьому обидва процеси – внутрішня консолідація та зовнішня проєкція впливу – доповнюють один одного, забезпечуючи внутрішньополітичну стабільність із поступовою економічною та інституційною адаптацією до актуальних глобальних викликів, що й відображено в стратегіях розвитку Катару до 2030 року та ОАЕ до 2071 року.

Становлення державності Катару та ОАЕ відбувалося в умовах глибокої регіональної нестабільності. Складний безпековий контекст включав внутрішньополітичну нестабільність у сусідніх Омані та Ємені, зростання амбіцій регіональних конкурентів – Королівства Саудівська Аравія та Ірану, необхідність визначення позиції під час нафтової кризи 1973–1974 рр., спричиненої ескалацією арабо-ізраїльського конфлікту, а також загрози, пов'язані з ірано-іракським війною та іракським вторгненням у Кувейт.

Окреслене геополітичне та геоекономічне середовище вимагало від нових держав прагматичного підходу до державотворчих процесів за умов обмежених демографічних, військових та інституційних ресурсів, а також високих стратегічних загроз. Саме ці структурні й безпекові обмеження зробили рантьєрську стратегію одним із найраціональніших і практично доступних механізмів державного будівництва для обох держав. За таких умов вуглеводневі запаси Катару та ОАЕ стали інструментом внутрішнього розвитку та міжнародного політичного впливу, спричинивши трансформацію їхньої демографічної структури (зростання населення та збільшення іноземної робочої сили), модернізацію інфраструктури, запуск процесів глобальної інтеграції та диверсифікації економік.

У Катарі утвердилася унітарна монархічна модель із високим рівнем концентрації влади в руках еміра. Державотворчі процеси розгорталися під контролем правлячої еліти, яка з кінця 1940-х рр. почала отримувати перші доходи від видобутку й експорту вуглеводнів; рентні надходження спрямовувалися на розвиток житлової інфраструктури, систем охорони здоров'я й освіти, а також інших напрямів соціальної модернізації. За сприяння британських і арабських радників відбулася інкорпорація західних форм державного управління в традиційну для емірату політичну систему. Дослідниця З. Парвез зазначає, що тимчасова Конституція Катару 1970 р. виступила проєктом національної ідентичності, формально імплементуючи концепти демократії та прав людини, адаптовані до системи, де влада залишалася зосередженою в руках еміра. Конституція 2003 р. закріпила спадковий характер влади династії Аль Тані та водночас створила нормативні передумови для обмеженої політичної участі через інститут Консультативної ради

(Маджліс аш-Шура), зберігаючи за еміром ключові владні повноваження. Прийняття Конституції 2003 р. стало однією із системних трансформацій, ініційованих за правління Х. Аль Тані після 1995 р., поряд із розвитком інститутів національної ідентичності та формуванням стратегічного бачення довгострокового розвитку держави, згодом відображеного в Національній візії «Катар – 2030»¹⁴. Така інституційна еволюція відповідає логіці другої та третьої фаз пізнього рантьєризму за М. Грєм: обмежена участь суспільства в процесах державного управління без демократизації, що могла б дестабілізувати режим. Монархія Аль Тані поєднує централізований контроль над стратегічними ресурсами з відтворенням традиційного соціального порядку через т. зв. «правлячу угоду» (за визначенням Е. Тока, М. Коча та К. Д'Алессандро), яка передбачає деполітизацію громадян в обмін на широкий спектр соціально-економічних гарантій: відсутність оподаткування, високі доходи у державному секторі, доступ до безоплатної освіти, медицини та житлової підтримки¹⁵.

Економічна основа катарської моделі – видобуток і експорт вуглеводнів, насамперед скрапленого природного газу – функціонує через взаємодію трьох складових: 1) ресурсна генерує експортні доходи; 2) фінансова забезпечує перерозподіл і капіталізацію рентних доходів через державні інститути, суверенні фонди та пов'язані з правлячою елітою економічні структури; 3) товарна гарантує імпорт споживчих товарів і послуг через систему ексклюзивних ліцензій, контрольованих місцевими родинними конгломератами¹⁶. Така конфігурація одночасно стимулює модернізацію держави й диверсифікацію її економіки, підтримує стабільність режиму та зберігає контроль правлячих еліт над ключовими секторами економіки. Відповідно до логіки пізнього рантьєризму, формування портфелів закордонних інвестицій у межах діяльності суверенних фондів Катару та ОАЕ виступає механізмом одночасної реалізації двох взаємопов'язаних цілей: внутрішньої стабілізації та нарощування міжнародного впливу.

На відміну від унітарної монархії Катару, в ОАЕ було закріплено федеративний устрій, де кожен із семи еміратів зберігає певний рівень автономії, тоді як ключові загальнодержавні питання (насамперед щодо зовнішньої політики й оборони) координуються федеральним урядом,

¹⁴ Parvez Z. Nation-Building in the Post-Colonial Qatari State: The Politics and History of Nationalism. *Review of Middle East Studies*. 2023. Vol. 57, № 2. P. 210–242. DOI: <https://doi.org/10.1017/rms.2024.32>.

¹⁵ Tok E., Koç M., D'Alessandro C. Entrepreneurship in a transformative and resource-rich state: The case of Qatar. *The Extractive Industries and Society*. 2020. Vol. 8, № 2. P. 2. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.exis.2020.04.002>.

¹⁶ Ibid. P. 3–5.

розташованим в Абу-Дабі. Специфіка політичного устрою ОАЕ полягає у поєднанні традиційної консультативної практики, що існувала ще до утворення федерації в 1971 р., із модернізованими інституційними формами обмеженого представництва¹⁷.

Вища рада правителів зберігає ключові владні повноваження, тоді як Федеральна національна рада (ФНР) виконує переважно консультативні функції, а також обмежені функції парламентського обговорення й контролю; її еволюція від повністю призначуваного органу до змішаної моделі з частковими непрямыми виборами відображає контрольовану інституційну модернізацію¹⁸. Розширення повноважень ФНР відбувалося через нашарування нових практик на існуючу консультативну модель: запровадження практики непрямих виборів частини членів у 2005–2006 рр., поступове розширення електоральної участі та активніше використання депутатських запитів як інструменту парламентського нагляду. Водночас ці зміни залишалися вбудованими в соціокультурний контекст, орієнтований на консенсус і уникнення відкритої політичної конфронтації, що забезпечувало модернізацію інститутів без дестабілізації авторитарно-федеративної системи. Статус ОАЕ як регіонального центру фінансової та ділової активності поступово посилює координацію між еміратами та підпорядковує зовнішню політику захисту стратегічних економічних інтересів ключових еміратів¹⁹. Таким чином, інституційна траєкторія ОАЕ відтворює ту саму логіку контрольованої адаптації, що й у Катарі, однак реалізовану через федеральну, а не унітарну архітектуру.

Механізм легітимації влади в ОАЕ будується на тих самих засадах соціального контракту, що й у Катарі, однак із характерною для федеративної системи децентралізацією патронажних відносин. Іншою особливістю ОАЕ є те, що до факторів стабільності правлячих еліт деякі дослідники (зокрема К. Девідсон та А. аль-Сувайді) відносять також персональні характеристики правителів, які позитивно впливають на сприйняття їхньої легітимності²⁰.

¹⁷ Davidson C. M. The United Arab Emirates : a study in survival : thesis ... PhD. St Andrews, 2003. P. 192–205. URL: <http://hdl.handle.net/10023/13898>.

¹⁸ Aboelwafa T., Yaghi A. Parliamentary questions, institutional change, and legislative oversight in a non-Western context. *Politics & Policy*. 2024. Vol. 52, № 2. P. 365–383. DOI: <https://doi.org/10.1111/polp.12593>.

¹⁹ Henderson C. The UAE as a Nexus State. *Journal of Arabian Studies*. 2017. Vol. 7, № 1. P. 91–92. DOI: <https://doi.org/10.1080/21534764.2017.1310534>.

²⁰ Al-Suwaiddi A. The United Arab Emirates at 40: A Balance Sheet. *Middle East Policy*. 2011. Vol. 18, № 4. P. 45. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1475-4967.2011.00509.x>.

Аналіз економічного розвитку ОАЕ концентрується на двох провідних еміратах – Абу-Дабі та Дубаї – оскільки саме вони є економічними центрами федерації, хоча й репрезентують різні, але взаємодоповнювальні складові єдиної федеральної стратегії диверсифікації. Абу-Дабі забезпечує фінансову основу держави завдяки покладам вуглеводнів та інвестиційній політиці, спрямованій на накопичення міжнародних активів і створення індустріальної бази. Дубай, не маючи таких ресурсних переваг, реалізує модель диверсифікації, орієнтовану на зміцнення ролі емірату як логістичного, фінансового й туристичного хабу, а також лідера субрегіонального ринку у сферах нерухомості та інновацій, що приваблює прямі іноземні інвестиції. Ключовими елементами розвитку Дубая М. Хвідт визначає здатність політичного керівництва до швидкого ухвалення рішень, гнучке використання трудових ресурсів відповідно до потреб економіки та тісну взаємодію між державним і приватним секторами. Особливе значення в цій моделі мають сектор нерухомості, вільні економічні зони, податкові стимули та системне використання територіального брендингу для залучення іноземних інвестицій. Така модель виходить за межі суто економічної стратегії: вона охоплює управлінський, інвестиційний, інфраструктурний, іміджевий і зовнішньополітичний виміри, що перетворює емірат на один із ключових механізмів глобальної інтеграції ОАЕ²¹.

Попри асиметрію економічного профілю й ресурсної спроможності еміратів, А. аль-Сувайді виокремлює три ключові основи економічної політики ОАЕ: фіксований валютний курс, зважену фінансову політику за умов тривалого збереження низького податкового навантаження та інвестування нафтових доходів у довгострокові активи всередині країни й за кордоном²². Суверенні фонди ОАЕ подібно до катарського виконують роль механізму перетворення рентних доходів у міжнародний вплив і додаткові ресурси безпеки, формуючи мережі взаємозалежності з ключовими міжнародними партнерами. Як і в Катарі, модель «гнучкої автократії» в ОАЕ ґрунтується на концентрації стратегічного ухвалення рішень у вузькому колі правлячих еліт і тісному переплетенні державних інституцій, інвестиційних структур та модернізаційних проєктів з інтересами правлячих родин. Така конфігурація скорочує процедури політичного узгодження й забезпечує

²¹ The Dubai Model: An Outline of Key Development – Process Elements in Dubai. Dubai : Center for the Study of Global Economic Future, 2023. P. 2–8. URL: https://csggef.org/wp-content/uploads/2024/03/DM_PER_Report_English.pdf (дата звернення: 15.06.2026).

²² Al-Suwaidi A. The United Arab Emirates at 40: A Balance Sheet. *Middle East Policy*. 2011. Vol. 18, № 4. P. 48. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1475-4967.2011.00509.x>.

швидко мобілізацію фінансових, адміністративних і репутаційних ресурсів навколо єдиного стратегічного бачення розвитку²³.

У цьому контексті показовою є теза політолога А. аль-Сувайді про те, що ОАЕ значною мірою вдалося уникнути «дилеми короля» за формулюванням С. Гантінгтона. Її зміст полягає в тому, що традиційні монархії змушені балансувати між двома ризикованими сценаріями: відмовою від модернізації задля збереження абсолютної влади або обмеженням влади через конституціоналізацію та інституціоналізацію участі громадян. У першому випадку зберігається ризик слабкої й нестабільної держави, у другому – зростають суспільні очікування та тиск на правлячий режим щодо подальших реформ. Специфіка моделі ОАЕ полягає в тому, що політична модернізація ОАЕ не набула форми повноцінної лібералізації, однак була реалізована через контрольовану інституційну адаптацію, збереження провідної ролі правителів еміратів, розвиток консультативних механізмів на тлі недоторканності легітимності влади²⁴.

Вищенаведений аналіз засвідчує, що моделі державного управління в Катарі та ОАЕ забезпечують швидко мобілізацію фінансових і адміністративних ресурсів навколо стратегічних проєктів, водночас зберігаючи контрольований характер політичної залученості громадян. У межах концепції пізнього рантьєризму порівняння Катару та ОАЕ виявляє спільну структурну логіку за відмінних інституційних траєкторій. Обидві держави використовують вуглеводневі доходи як передумову внутрішньої стійкості через соціальний контракт, контрольовану інституційну модернізацію та стратегічне інвестування. Катар реалізує цю логіку через унітарну монархічну модель, тоді як ОАЕ – через федеративну архітектуру з функціональним розподілом між еміратами. Обидві траєкторії підтверджують центральне твердження: вуглеводні є структурною передумовою модернізації, тоді як цілеспрямована внутрішня політика є механізмом перетворення ресурсної ренти на міжнародний вплив.

²³ Ennis C. A. Reading entrepreneurial power in small Gulf states: Qatar and the UAE. *International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis*. 2018. Vol. 73, № 4. P. 581–584. DOI: <https://doi.org/10.1177/0020702018809980>.

²⁴ Russell E. L. Is the King's Dilemma Only for Presidents? *Carnegie Endowment for International Peace* : веб-сайт. URL: <https://carnegieendowment.org/sada/2011/04/is-the-kings-dilemma-only-for-presidents> (дата звернення: 15.06.2026).

4. Зовнішньополітичні стратегії Катару та ОАЕ у формуванні міжнародного впливу

Логіка зовнішньополітичних курсів Катару та ОАЕ значною мірою зумовлена тими самими потребами, що визначають їхні внутрішні стратегії розвитку: збереженням стабільності політичного режиму, нейтралізацією зовнішніх загроз і забезпеченням автономії у мінливому регіональному середовищі. Фактор безпеки набув для Катару та ОАЕ особливого значення в умовах кризи міжнародного порядку та зростання кількості регіональних конфліктів, зон нестабільності та конкуренції між державними й недержавними акторами. Події Арабської весни, катарська криза 2017–2021 рр., загострення відносин між ОАЕ та Саудівською Аравією на тлі конкуренції за регіональний вплив, а також вплив іранського чинника, який залишається спільним безпековим викликом для всіх держав-членів РСАДЗ, посилили залежність внутрішньої стабільності Катару та ОАЕ від їхнього позиціонування на міжнародній арені. У цьому контексті Б. Доган-Аккас, який аналізує зовнішню політику Катару крізь призму безпекового підходу, зазначає, що центральним елементом катарської зовнішньополітичної стратегії є збереження незалежності, легітимності та стабільності. При цьому об'єктами національної безпеки Катару виступають держава, нація та релігія, тоді як її ключовим гарантом є політичний лідер – емір, безпека якого концептуально пов'язується з безпекою держави²⁵.

Водночас структурні обмеження, пов'язані з демографічними, територіальними та військово-ресурсними параметрами Катару й ОАЕ, не дають цим державам змоги повною мірою спиратися на традиційні важелі військової потуги, співмірні з можливостями більших регіональних акторів. За цих умов зміцнення стратегічної безпеки Катару та ОАЕ ґрунтується не стільки на прямому нарощуванні силового потенціалу, скільки на асиметричних зовнішньополітичних підходах, передусім диверсифікації безпекових партнерств. У цьому контексті ще в 2011 р. К. Ульріхсен звертав увагу на трансформацію зовнішньополітичної поведінки держав Затоки в умовах посилення мультиполярності. Зокрема, дослідник зазначає, що ці держави розвивають партнерства з Китаєм та Індією паралельно зі збереженням стратегічних відносин зі США, підтримують офіційні й неофіційні контакти з Іраном та Ізраїлем, розширюють портфель іноземних інвестицій, диверсифікують міжнародну співпрацю з метою зменшення

²⁵ Dogan-Akkas B. A Securitization Approach to Qatar's Foreign Policy Making. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*. 2021. Vol. 15, № 4. P. 536–538. DOI: <https://doi.org/10.1080/25765949.2021.2009195>.

залежності від критичних товарів, зокрема через інвестиції в аграрний сектор Азії та Африки, а також застосовують інші інструменти довгострокового стратегічного забезпечення правлячих режимів²⁶. Р. Мейсон розглядає систему стратегічних партнерств ОАЕ, передусім із КСА та США, а також участь Еміратів у вибіркових військових операціях у регіональних конфліктах як механізм превентивної протидії іранському впливу та недержавним терористичним загрозам. На думку дослідника, військова активність ОАЕ у зонах регіональної нестабільності також сприяла формуванню нового дискурсу національної ідентичності, у межах якого зовнішньополітична активність держави постає як складник її внутрішньої політичної консолідації²⁷.

Хеджування безпекових ризиків шляхом формування мережі дво- і багатосторонніх безпекових угод із тими суб'єктами міжнародної політики, які мають достатній військово-політичний потенціал для гарантування безпеки, є сталим зовнішньополітичним підходом як Катару, так і ОАЕ. У випадку Катару до 1971 р. функцію зовнішнього гаранта безпеки виконувала Велика Британія; до 1995 р., тобто до приходу до влади Х. Аль Тані, значний вплив у цій сфері мала Саудівська Аравія; надалі ключовим безпековим партнером стали США, які зміцнили свої позиції в субрегіоні після операції зі звільнення Кувейту в 1991 р. Для ОАЕ Сполучені Штати тривалий час залишалися ключовим зовнішнім гарантом безпеки, забезпечуючи своєрідну «безпекову парасольку», на яку Абу-Дабі спиралося у питаннях територіальної та режимної безпеки. Такий формат взаємодії мав асиметричний характер: США виступали постачальником безпеки, тоді як ОАЕ – її реципієнтом, компенсуючи цю залежність підтримкою американського зовнішньополітичного курсу, розміщенням військової інфраструктури та інвестиціями в оборонно-промисловий комплекс США. Водночас безпекова архітектура ОАЕ не обмежується лише американським напрямом. Прагнучи зменшити надмірну залежність від одного зовнішнього гаранта, Емірати послідовно реалізовували стратегію диверсифікації безпекового портфеля, розширюючи співпрацю як із західними союзниками, так і з багатосторонніми безпековими форматами. У цьому контексті участь ОАЕ з 2004 р. у Стамбульській ініціативі співпраці стала додатковим інструментом

²⁶ Coates Ulrichsen K. Repositioning the GCC States in the Changing Global Order. *Journal of Arabian Studies*. 2011. Vol. 1, № 2. P. 231–247. DOI: <https://doi.org/10.1080/21534764.2011.630894>.

²⁷ Mason R. Breaking the mold of small state classification? The broadening influence of United Arab Emirates foreign policy through effective military and bandwagoning strategies. *Canadian Foreign Policy Journal*. 2018. Vol. 24, № 1. P. 108–109. DOI: <https://doi.org/10.1080/11926422.2018.1427123>.

інституціоналізації зв'язків із євроатлантичною системою безпеки та ще одним рівнем зовнішнього страхування національної безпеки²⁸. Важливе місце в архітектурі безпеки ОАЕ посідають також оборонні зв'язки з Францією та Сполученим Королівством; зокрема, у 2008 р. було досягнуто домовленості про постійну військову присутність Франції на території ОАЕ.

Як було зазначено вище, одним із ключових каталізаторів розвитку Еміратами міжнародного співробітництва у сфері безпеки є іранська загроза. У західноцентричній системі міжнародної безпеки, у межах якої союзники та партнери США використовують переважно американські військово-стратегічні підходи й діють через міжнародні організації, коаліції та формати безпекової взаємодії, Іран розглядається як одна з ключових державних загроз стабільності на Аравійському півострові. Водночас безпекове середовище регіону визначається не лише конвенційними міждержавними загрозами, а й активністю недержавних акторів, зокрема терористичних, повстанських та ідеологічно мотивованих угруповань. У цьому контексті релевантною є метафора колишнього директора ЦРУ Дж. Вулсі, який позначав державні та недержавні загрози міжнародному порядку як «драконів» і «змій» відповідно. Обидва типи загроз у сучасних умовах не існують ізольовано, а дедалі частіше поєднуються в нових конфігураціях, взаємодіють, коеволюціонують і переймають один в одного тактики політичної та силової боротьби²⁹. У рамках аналізу безпекового середовища в субрегіоні Затоки метафора Дж. Вулсі унаочнює той факт, що сучасне розуміння безпеки не може бути зосередженим лише на міждержавних загрозах. Паралельно з державними акторами значущими джерелами загроз виступають також проксі-структури, ідеологічні рухи та недержавні суб'єкти міжнародної політики.

Усвідомлення цієї специфіки сучасної міжнародної безпеки зумовлює прагнення Катару вибудовувати не лише формалізовані альянси з державними акторами, а й ситуативні канали взаємодії з недержавними або квазідержавними суб'єктами – ісламістськими рухами й політичними мережами, включно з «ХАМАС» і «Талібаном». У цьому контексті важливо наголосити, що під час Аравської весни Катар та ОАЕ сформували протилежні зовнішньополітичні стратегії щодо політичного ісламу. Для ОАЕ політичний іслам постав як загроза

²⁸ Sherwood L. Risk diversification and the United Arab Emirates' foreign policy. *The small Gulf States*. New York: Routledge, 2016. P. 144–167. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315619576-9>.

²⁹ Кілгаллен Д. Драconi і змій: еволюція ворогів Заходу та майбутні загрози / пер. з англ. О. Михельсона. Київ : Наш формат, 2025. С. 22–57.

державній консолідації, що було пов'язано з федеративною архітектурою держави, соціально-економічними асиметріями між еміратами та вкоріненням руху «Іслах» в окремих сегментах виконавчої влади. Сукупність цих чинників спричинила політику стримування, делегітимації та інституційного витіснення політичного ісламу. Натомість унітарний і централізований характер катарської держави сприяв можливостям Дохи підтримувати контакти з ісламістськими мережами. Своєю чергою, збереження каналів комунікації з різними політичними акторами зміцнило катарський потенціал у регіональному посередництві та посилило вплив емірату в регіоні³⁰.

Водночас комплексний характер безпекових викликів унеможливило їхнє хеджування виключно військовими засобами або міжнародними безпековими гарантіями. Досвід катарської кризи 2017–2021 рр., що проявилася у політико-економічній і дипломатичній блокаді Катару з боку арабського квартету – КСА, ОАЕ, Бахрейну та Єгипту, засвідчив, що руйнівний вплив на суверенітет держави можуть мати також невійськові інструменти тиску. Саме тому поряд із військово-політичними гарантіями безпеки особливого значення набувають інформаційна, репутаційна та інституційна безпека. Катар та ОАЕ використовують м'яку силу, посередницьку й гуманітарну дипломатію, національний брендинг, закордонні інвестиції та інші економічні інструменти для розширення власного простору дії на міжнародній арені. Катар у цьому вимірі спирається на мережу квазідержавних і пов'язаних із державою інституцій, зокрема медіахолдинг «Аль-Джазіра», а також організації гуманітарного, освітнього й культурного профілю, серед яких особливе місце посідає «Катарський фонд освіти, науки та суспільного розвитку». Зазначені та інші інституції через інструментарій культурної, цифрової, спортивної, гуманітарної та нішевої дипломатії забезпечують позитивний імідж Катару.

Окрему концептуальну рамку для пояснення феномену катарської зовнішньої політики запропонував М. Камрава, який охарактеризував здатність Катару долати географічні та ресурсні обмеження через використання так званої «тихої сили» (*subtle power*). Ця форма впливу передбачає не прямий примус, а закулісне формування порядку денного, створення умов, сприятливих для реалізації власних інтересів, а також «мобілізацію упередженості», тобто вплив на сприйняття цільових аудиторій через інституційні та інформаційні механізми. М. Камрава виокремлює чотири основні складники «тихої сили»

³⁰ Roberts D. B. Qatar and the UAE: Exploring Divergent Responses to the Arab Spring. *The Middle East Journal*. 2017. Vol. 71, № 4. P. 544–545. DOI: <https://doi.org/10.3751/71.4.12>.

Катару: 1) політика хеджування безпекових ризиків через диверсифікацію міжнародних партнерств і підтримання зв'язків із конкуруючими силами; 2) зміцнення міжнародного іміджу через ЗМІ, туризм, культуру, спорт та національний брендинг; 3) посередницька дипломатія як політичний інструмент покращення репутації держави на міжнародній арені; 4) міжнародна інвестиційна активність, реалізована пріоритетно через державний суверенний фонд. Важливо наголосити, однак, що трансформація геополітичного контексту впродовж першого десятиліття XXI ст. та зміна лідера емірату в 2013 р. зумовили поступовий відхід Катару від практики «тихої сили». Події Арабської весни, початок сирійської кризи, а також активізація інструментів «жорсткої сили» з боку традиційних акторів близькосхідної політики – зокрема КСА, Єгипту та Ірану – звузили простір для використання Катаром інструментів непрямого впливу³¹.

На думку М. Камрави, посередницька дипломатія посідає особливе місце в контексті репутаційної безпеки Катару на міжнародній арені, оскільки дає змогу трансформувати позитивний імідж держави у стабільніше та передбачуваніше для емірату геополітичне середовище³². Така оцінка корелює з висновками інших дослідників регіону. Зокрема, С. Баракат зазначає, що гуманітарна та посередницька дипломатія Катару, у межах якої емірат прагне зберігати відкритими комунікаційні канали з усіма сторонами конфліктів, включно з недержавними акторами, є складником ширшої зовнішньополітичної стратегії хеджування актуальних і потенційних безпекових ризиків для правлячого режиму³³. Зовнішня політика ОАЕ також відображає прагнення держави нейтралізувати регіональні загрози, здатні вплинути на її внутрішню стабільність і зовнішньополітичну автономію. До таких загроз належать конкуренція з КСА, протидія Ірану та його проксі-структурам, а також трансформація американської безпекової присутності в регіоні. Водночас зовнішньополітична активність ОАЕ свідчить не лише про захисну реакцію на виклики, а й про зростання спроможності держави проєктувати власний вплив у тих регіонах і сферах, де зосереджені її національні інтереси. До основних особливостей зовнішньої політики ОАЕ в цьому контексті належать активний розвиток інструментів м'якої

³¹ Kamrava M. Qatari Foreign Policy and the Exercise of Subtle Power. *International Studies Journal*. 2017. Vol. 14, № 2. P. 113–118. URL: https://www.isjq.ir/article_89904_d41d8cd98f00b204e9800998ecf8427e.pdf.

³² Kamrava M. Mediation and Qatari Foreign policy. *The Middle East Journal*. 2011. Vol. 65, № 4. P. 554–556. DOI: <https://doi.org/10.3751/65.4.11>.

³³ Barakat S. Niche small States in humanitarian diplomacy: Qatar's positionality in the protection ecosystem. *International Review of the Red Cross*. 2024. Vol. 106, № 926. P. 604–608. DOI: <https://doi.org/10.1017/s1816383124000602>.

сили, присутність у ключових міжнародних організаціях, зокрема Раді співробітництва арабських держав Затоки, Лізі арабських держав, Організації країн–експортерів нафти та Організації ісламського співробітництва, залученість до медіації міжнародних конфліктів, гуманітарна дипломатія, а також послідовне просування іміджу ОАЕ як стабільного, прогресивного й економічно перспективного суб'єкта міжнародних відносин. У контексті іміджевої політики варто зазначити, що ОАЕ сформували одну з найбільш розвинених та інституційно зрілих систем публічної дипломатії в субрегіоні Затоки. Вона функціонує як багатовузлова мережа, у якій межа між державними та недержавними (квазідержавними) акторами розмита так само, як і в Катарі. Така конфігурація, за якої де-юре приватні інституції де-факто функціонують як пов'язані з керівними елітами квазідержавні структури, котрі забезпечують політику «одного голосу» в стратегічних комунікаціях держави, дає змогу оперативно реагувати на інформаційні виклики та мінімізувати репутаційні ризики³⁴.

Таким чином, Катар та ОАЕ здійснюють ефективні (хоча й різні) зовнішньополітичні курси для зміцнення власної автономії від регіональних гегемонів, долаючи класичні уявлення про держави з обмеженими можливостями «жорсткої сили» як слабкі та реактивні суб'єкти міжнародних відносин. У цьому зв'язку Катар створив впливову медійну платформу для міжнародної трансляції власних наративів, розвинув практику посередництва у міжнародних і регіональних конфліктах, зокрема через канали взаємодії з різними політичними силами та недержавними акторами, а також розмістив на своїй території одну з найбільших американських військових баз у світі³⁵. Натомість ОАЕ зробили ставку на розвиток хабової інфраструктури, трансформувавшись у логістичний центр світового масштабу. Системні інвестиції ОАЕ у транспортно-логістичний сектор, зокрема через розвиток компаній «Emirates», «Etihad», «DP World» та ін., перетворили державу на міжнародний хаб пасажирських та вантажних потоків. З погляду міжнародного впливу ОАЕ, К. Гендерсон пояснює державні інвестиції в транспортно-логістичний сектор тим, що, з одного боку, держава активно підтримує й захищає комерційні інтереси еміратських компаній за кордоном, а з іншого – ці компанії

³⁴ Сегеда О. Інституційний дизайн систем публічної дипломатії країн–членів Ради співробітництва арабських держав Затоки. *Empirio*. 2026. Т. 3, № 2. С. 65. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2026.3.2.52-71>.

³⁵ Miller R., Verhoeven H. Overcoming smallness: Qatar, the United Arab Emirates and strategic realignment in the Gulf. *International Politics*. 2020. Vol. 57, № 1. P. 19–20. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41311-019-00180-0>.

можуть виконувати окремі представницькі функції в країнах, де ОАЕ не мають традиційних дипломатичних представництв³⁶.

ВИСНОВКИ

Ключовою історичною передумовою державотворчих процесів у сучасних Катарі та ОАЕ є британська присутність у субрегіоні Затоки, яка забезпечувала морське судноплавство, а також утримувала контроль над зовнішньополітичними, територіальними та вуглеводневими ресурсами місцевих політичних утворень. Британська система договорів, з одного боку, обмежувала автономію місцевих правителів, а з іншого – сприяла стабілізації міжплемінних відносин, інституціоналізації влади правлячих династій і поступовому окресленню територіально-політичних рамок майбутніх держав. У результаті в Катарі утвердилася влада династії Аль Тані, завершилась демаркація кордонів і сформувались фінансові передумови для розбудови державності завдяки прибуткам від продажу вуглеводнів. На територіях сучасних ОАЕ комбінація традиційних форматів державного управління з західними інституційними практиками сформувала договірно-політичну основу для об'єднання окремих монархій у рамках федерації. Вихід Британії із Затоки в 1971 р. завершив тривалий період іноземного домінування, однак водночас поставив нові держави перед безпековими викликами й дилемою зовнішньополітичного позиціонування.

Політична та економічна модернізація Катару й ОАЕ після 1971 р. відбувалася в межах логіки рантьєризму, однак на основі різних інституційних моделей. Ключовими рисами трансформаційних процесів у молодих державах стали використання вуглеводневих доходів як структурної передумови внутрішньої стабільності, формування соціального контракту між правлячими елітами й громадянами для зміцнення громадянської лояльності, контрольована інституційна адаптація без повної демократизації, керована диверсифікація економіки та стратегічне інвестування рентних доходів через державні суверенні фонди. У Катарі окреслена модернізаційна траєкторія реалізувалася в рамках унітарної монархічної моделі. В ОАЕ аналогічна траєкторія була втілена через федеративну архітектуру, у якій Абу-Дабі забезпечує ресурсно-фінансову основу держави, а Дубай як регіональний хаб логістики, інвестицій, туризму та інших вагомих секторів економіки реалізовує модель економічної диверсифікації та глобальної інтеграції. Таким чином, модернізація обох держав протікала не в логіці ліберально-демократичної трансформації, а завдяки здатності правлячих режимів

³⁶ Henderson C. The UAE as a Nexus State. *Journal of Arabian Studies*. 2017. Vol. 7, № 1. P. 89–92. DOI: <https://doi.org/10.1080/21534764.2017.1310534>.

забезпечити внутрішньополітичну стабільність, ініціювати обмежену інституційну еволюцію й економічну адаптацію до викликів епохи та перетворити ресурсну ренту на інструмент міжнародного впливу.

Складовими зовнішньополітичних стратегій Катару та ОАЕ, що сприяли посиленню їхнього міжнародного впливу, стали диверсифікація безпекових партнерств, використання асиметричних інструментів впливу завдяки розвитку потенціалу м'якої сили та національного брендингу, закордонні інвестиції, посередництво у конфліктах та активне позиціонування в глобальних політичних, економічних і безпекових мережах. У цьому контексті характерними для Катару інструментами стали розбудова зв'язків з державними і недержавними конкуруючими центрами сили (Іран, Туреччина, ісламістські рухи), опора на стратегічне партнерство зі США, розвиток медійного й репутаційного потенціалу, зокрема через медіахолдинг «Аль-Джазіра» та інститути публічної дипломатії, а також розбудову національного бренду. ОАЕ зміцнили зовнішньополітичний вплив завдяки інтеграції в глобальний простір через систему стратегічних партнерств, гуманітарну й посередницьку дипломатію та перетворення держави на глобальний логістичний, фінансовий і торговельний хаб. Отже, розглянуті компоненти зовнішньополітичних стратегій Катару та ОАЕ забезпечили конвертацію внутрішніх ресурсів у міжнародний вплив через подолання структурних обмежень, властивих малим державам («small states»), розширення автономії в багатополярному середовищі та убезпечення правлячих режимів.

Перспективи подальших досліджень. Отримані результати засвідчують доцільність подальшого комплексного дослідження міжнародної суб'єктності Катару та ОАЕ не лише крізь призму політичної інституціоналізації, економічної модернізації та їхніх зовнішньополітичних стратегій, а й у ширшому соціокультурному вимірі. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є аналіз того, як культурно зумовлені формати комунікації, особливості неформального посередництва та уявлення представників арабської культури про престиж і репутацію впливають на зовнішньополітичну поведінку держав Затоки. Такий аналіз дасть змогу поглибити розуміння не лише інституційних і ресурсних передумов міжнародного впливу цих держав, а й тих соціокультурних механізмів, через які політичні домовленості, економічні угоди та дипломатичні ініціативи набувають практичної ефективності. Для України цей напрям досліджень має прикладне значення, оскільки результативність її дипломатії в субрегіоні Затоки є фактором стійкості в умовах війни за незалежність.

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто історичні, політичні, економічні та зовнішньополітичні детермінанти міжнародного впливу Катару та Об'єднаних Арабських Еміратів на початку XXI ст. Проблематика дослідження полягає у з'ясуванні того, яким чином держави з обмеженими демографічними, територіальними та військовими ресурсами змогли трансформуватися з периферійних політичних утворень у впливових суб'єктів міжнародних відносин. Показано, що важливою історичною передумовою державотворення Катару та ОАЕ стала британська протекторатна присутність у субрегіоні Затоки, яка сприяла забезпеченню та інституціоналізації влади місцевих правителів, окресленню територіально-політичних рамок майбутніх держав і формуванню ресурсної бази їхнього розвитку. З'ясовано, що після 1971 р. політична та економічна модернізація обох держав відбувалася в межах логіки рантьєризму, поєднуючи соціальний контракт між владою та суспільством, контрольовану інституційну адаптацію та керовану диверсифікацію економіки, зокрема завдяки закордонним активам через державні суверенні фонди. Катар реалізував власну траєкторію розвитку через унітарну монархічну модель, централізований контроль над вуглеводневими доходами, м'яку силу, медійний вплив і дипломатичне посередництво. ОАЕ сформували функціонально подібну модель через федеративну архітектуру, ресурсно-фінансовий потенціал Абу-Дабі, диверсифікаційну стратегію Дубая та перетворення держави на глобальний логістичний, фінансовий і торговельний хаб. Встановлено, що складовими зовнішньополітичних стратегій Катару та ОАЕ, що сприяли консолідації їхнього міжнародного впливу, стали диверсифікація безпекових партнерств, розвиток м'якої сили, національний брендинг, інвестиційна дипломатія, посередництво у конфліктах і включення в глобальні політичні, економічні та безпекові мережі.

Література

1. Aboelwafa T., Yaghi A. Parliamentary questions, institutional change, and legislative oversight in a non-Western context. *Politics & Policy*. 2024. Vol. 52, № 2. P. 365–383. DOI: <https://doi.org/10.1111/polp.12593>.
2. Al-Suwaidi A. The United Arab Emirates at 40: A Balance Sheet. *Middle East Policy*. 2011. Vol. 18, № 4. P. 44–58. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1475-4967.2011.00509.x>.
3. Barakat S. Niche small States in humanitarian diplomacy: Qatar's positionality in the protection ecosystem. *International Review of the Red Cross*. 2024. Vol. 106, № 926. P. 585–609. DOI: <https://doi.org/10.1017/s1816383124000602>.

4. Coates Ulrichsen K. Repositioning the GCC States in the Changing Global Order. *Journal of Arabian Studies*. 2011. Vol. 1, № 2. P. 231–247. DOI: <https://doi.org/10.1080/21534764.2011.630894>.
5. Davidson C. M. The United Arab Emirates : a study in survival : thesis ... PhD. St Andrews, 2003. 379 p. URL: <http://hdl.handle.net/10023/13898>.
6. Dogan-Akkas B. A Securitization Approach to Qatar's Foreign Policy Making. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*. 2021. Vol. 15, № 4. P. 536–553. DOI: <https://doi.org/10.1080/25765949.2021.2009195>.
7. Ennis C. A. Reading entrepreneurial power in small Gulf states: Qatar and the UAE. *International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis*. 2018. Vol. 73, № 4. P. 573–595. DOI: <https://doi.org/10.1177/0020702018809980>.
8. Global Soft Power Index. *Brand finance*. 2025. P. 19–25. URL: <https://static.brandirectory.com/reports/brand-finance-soft-power-index-2025-digital.pdf> (дата звернення: 15.06.2026).
9. Gray M. A Theory of Late Rentierism in the Arab States of the Gulf. *Centre for International and Regional Studies Occasional Paper*. 2011. № 7. P. 24–37. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2825905>.
10. Henderson C. The UAE as a Nexus State. *Journal of Arabian Studies*. 2017. Vol. 7, № 1. P. 83–93. DOI: <https://doi.org/10.1080/21534764.2017.1310534>.
11. Index of Economic Freedom. *The Heritage Foundation* : веб-сайт. URL: <https://economicfreedom.heritage.org> (дата звернення: 15.06.2026).
12. Kamrava M. Mediation and Qatari Foreign policy. *The Middle East Journal*. 2011. Vol. 65, № 4. P. 539–556. DOI: <https://doi.org/10.3751/65.4.11>.
13. Kamrava M. Qatari Foreign Policy and the Exercise of Subtle Power. *International Studies Journal*. 2017. Vol. 14, № 2. P. 91–123. URL: https://www.isjq.ir/article_89904_d41d8cd98f00b204e9800998ecf8427e.pdf
14. Mason R. Breaking the mold of small state classification? The broadening influence of United Arab Emirates foreign policy through effective military and bandwagoning strategies. *Canadian Foreign Policy Journal*. 2018. Vol. 24, № 1. P. 95–112. DOI: <https://doi.org/10.1080/11926422.2018.1427123>.
15. Miller R., Verhoeven H. Overcoming smallness: Qatar, the United Arab Emirates and strategic realignment in the Gulf. *International Politics*. 2020. Vol. 57, № 1. P. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41311-019-00180-0>.

16. Parvez Z. Nation-Building in the Post-Colonial Qatari State: The Politics and History of Nationalism. *Review of Middle East Studies*. 2023. Vol. 57, № 2. P. 210–242. DOI: <https://doi.org/10.1017/rms.2024.32>.
17. Roberts D. B. Qatar and the UAE: Exploring Divergent Responses to the Arab Spring. *The Middle East Journal*. 2017. Vol. 71, № 4. P. 544–562. DOI: <https://doi.org/10.3751/71.4.12>.
18. Rogan E. L. The Arabs: A History. London: Penguin Books, 2012. 714 p.
19. Russell E. L. Is the King's Dilemma Only for Presidents? *Carnegie Endowment for International Peace* : веб-сайт. URL: <https://carnegieendowment.org/sada/2011/04/is-the-kings-dilemma-only-for-presidents> (дата звернення: 15.06.2026).
20. Sherwood L. Risk diversification and the United Arab Emirates' foreign policy. *The small Gulf States*. New York: Routledge, 2016. P. 144–167. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315619576-9>.
21. Smith S. C. An Empire of Influence? British Relations with the United Arab Emirates in the 1970s. *The Journal of Imperial and Commonwealth History*. 2024. Vol. 52, № 4–5. P. 657–686. DOI: <https://doi.org/10.1080/03086534.2024.2345466>.
22. The Dubai Model: An Outline of Key Development – Process Elements in Dubai. Dubai : Center for the Study of Global Economic Future, 2023. 9 p. URL: https://csgef.org/wp-content/uploads/2024/03/DM_PER_Report_English.pdf (дата звернення: 15.06.2026).
23. Tok E., Koç M., D'Alessandro C. Entrepreneurship in a transformative and resource-rich state: The case of Qatar. *The Extractive Industries and Society*. 2020. Vol. 8, № 2. P. 2. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.exis.2020.04.002>.
24. Top 100 Largest Sovereign Wealth Fund Rankings by Total Assets. *Sovereign Wealth Fund Institute* : веб-сайт. URL: <https://www.swfinstitute.org/fund-rankings/sovereign-wealth-fund> (дата звернення: 11.06.2026).
25. World Competitiveness Ranking. *IMD World Competitiveness Center* : веб-сайт. URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/> (дата звернення: 08.06.2026).
26. Worldometer GDP by Country. *Worldometer* : веб-сайт. URL: <https://www.worldometers.info/gdp/gdp-by-country/?metric=nominal®ion=worldwide&source=imf&year=2025> (дата звернення: 11.06.2026).
27. World Investment Report 2025: International investment in the digital economy. *UN Trade and Development*. URL: https://unctad.org/system/files/non-official-document/wir_fs_qa_en.pdf (дата звернення: 17.06.2026).

28. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають? Походження влади, багатства і бідності / пер. з англ. О. Дем'янчука. Київ : Наш формат, 2019. 472 с.

29. Кілгаллен Д. Дракони і змії: еволюція ворогів Заходу та майбутні загрози / пер. з англ. О. Михельсона. Київ : Наш формат, 2025. 360 с.

30. Кіссинджер Г. Дипломатія / пер. з англ. М. Гоцацюка, В. Горбатька. Київ : КМ-БУКС, 2023. 864 с.

31. Сегеда О. Інституційний дизайн систем публічної дипломатії країн-членів Ради співробітництва арабських держав Затоки. *Empirio*. 2026. Т. 3, № 2. С. 52–71. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2026.3.2.52-71>.

Information about the author:

Seheda Olha Olehivna,

PhD in Political Science,

Senior Lecturer at the Department of Interdisciplinary Education
Kyiv-Mohyla School of Professional and Continuing Education of
National University of Kyiv-Mohyla Academy, Ukraine
12/4, Voloska str., Kyiv, 04070, Ukraine